

Dr TOMA MILENKOVIĆ 1935–2018.

Jedan život koji je zračio ljudskošću, stvaralaštvom se ugasio. Smrt, ta naša jedina izvesnost i sudbina opet je pobedila život. Sedmog maja ove godine umro je Toma Milenković, naučni savetnik.

Toma potiče iz patrijarhalne, srpske seljačke porodice, iznedrili su ga časni roditelji Stana i Milan 1935. godine u selu Čairi, kod Trstenika. Učiteljsku školu je završio 1952. u Kragujevcu, radio dve godine kao učitelj, a Filozofski fakultet na Beogradskom univerzitetu 1959, doktorirao je 1972. na Prištinskom univerzitetu. Radni vek je proveo u Institutu društvenih nauka, odnosno Institutu za savremenu istoriju, gde je rano stekao najveće naučno zvanje - naučni savetnik.

Srbin po rođenju, a internacionalista, građanin sveta po životnom opredeljenju, Toma Milenković je deo naše savremene istorije, njenog naučnog tumačenja, čovek koji nikada nije bio na kolenima duha, iako je živeo, stvarao u vremenu u kome se „niko ne može smatrati nevinim“ (Sartre).

Toma se istraživački bavio, pre svega, radničkim i socijalističkim pokretom u Srbiji, Jugoslaviji u 20. veku. Napisao je i objavio više radova iz te problematike i deset monografija. Zbog nemogućnosti (prostor) da komentarišemo njegovu bogatu bibliografiju radova navodimo samo njegove monografije: *Radnički pokret u Vojvodini 1918–1920*, Beograd 1968; *Socijalistička partija Jugoslavije 1921–1929*, Beograd 1974; *Dr Živko Jovanović, ličnost u senci KPJ*, Beograd 1996; *Ruski inženjeri u Jugoslaviji 1919–1941*, Beograd 1997; *Kalmici u Srbiji 1920–1944*, Beograd 1998; *Zapošljavanje u Srbiji od začetaka do oslobođenja zemlje 1944*, Beograd 2002; *Školovanje dece emigranata iz Rusije u Jugoslaviji 1919–1941*, Beograd 2004; *Trstenik i okolina u Prvom svetskom ratu 1914–1918*, Beograd 2007; *Vrnjački Rusi*, Beograd 2008; *Politička emigracija iz Bugarske u Jugoslaviji 1923–1944*, Beograd 2018.

Uvažavajući značaj istorijskih dokumenata za naučnoistraživački rad priredio je i objavio sedam zbornika dokumenata, navodimo samo tri: *Prepiska srpskih socijalista u toku Prvog svetskog rata*, Beograd 1979; *Dokumenti Centralnog radničkog sindikalnog veća Jugoslavije, 1919–1921*, Beograd 1983; *Beloemigracija u Jugoslaviji 1918–1941*, Beograd 2000.

Radovi Tome Milenkovića pokreću mnoga pitanja, a na neka daju i odgovore i nude istorijsku spoznaju koja nas obavezuje. Ti radovi, a oni imaju naučnu, civilizacijsku ulogu, još su jedan dokaz da istorija nije samo „priča“ o prošlosti, već i saznanje koje imamo o njoj, a njen zadatak jeste da „pošto je iščezao onostrani svet istina, uspostavimo istinu ovog sveta“ (Marks). Njegovi radovi nude spoznaju o prošlosti, a kako Epikur poruči „saznanje je nužnost da bi se moglo živeti“.

Život i delo Tome Milenkovića, a oboje su bogati, dosledno naučno-istraživačko opredeljenje, etički principi koje je uvek primenjivao, zaslužuju poštovanje. On je posedovao osećaj samoostvarivanja, a ne samo veličanja, bio je uvek skroman, radan, uspešan, spajao je prošlost i sadašnjost, bio ishodište i utočište humanističkih ideja i prakse, baštiniio znanje, spajao serioznost u radu sa naučnom radoznalošću, nastojao da spozna složeno biće istorije, svestan da su sadašnjost i budućnost svrha istorije.

Njegovi radovi svedoče da je reč o čoveku snažne individualnosti, za koga važi prepev Dekartove misli „radim dakle postojim“ i potvrda Herodotove ocene „istorija je čuvar sećanja“. Njegovi radovi su značajan doprinos istoriji jugoslovenskog, srpskog, radničkog i socijalističkog pokreta. Oni bogatstvom faktografije i ocena predstavljaju u neku ruku vremeplov i potvrđuju Engelsovu ocenu „praksa je ogledalo ideja“. Oni čuvaju pamćenje o prošlosti i potvrđuju stav da vrednost života nije u čekanju, već u borbi, stvaranju.

Poznavanje i razumevanje istorije radničkog i socijalističkog pokreta u Srbiji, Jugoslaviji i njegovo kritičko propitivanje pretpostavka su našeg civilizacijskog trajanja. Spoznavanje prošlosti je okvir u kome možemo da razumemo ko smo i čemu težimo. Radovi Tome Milenkovića vredan su naučni prilog u tom smeru. Za njega važi ona Njegoševa – „Imao se rašta i roditi“.

Miroљub Vasić